

1) відновлення прав потерпілого; 2) визнання неповнолітнім заподіяної ним шкоди, прийняття відповідальності за вчинене; 3) досягнення примирення між правопорушником та потерпілим; 4) не допустити повторного вчинення злочину неповнолітнім.

На нашу думку, відновне правосуддя у справах неповнолітніх має ряд переваг щодо традиційного правосуддя, зокрема: виховний вплив на неповнолітнього правопорушника; здійснення профілактики вчинення повторних правопорушень та сприяння соціальній адаптації таких неповнолітніх у суспільстві.

Пілотний Проект відновного правосуддя щодо неповнолітніх має позитивні результати, однак «інститут відновного правосуддя» буде ефективно працювати тільки за умови прийняття відповідного закону, який буде регламентувати комплексний підхід на кожному етапі – від інформування про можливості та переваги зазначеного заходу до роботи з сім'єю та ресоціалізації підлітка.

Література

1. Про реалізацію пілотного проекту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення». *Відомості Верховної Ради України*. 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0087-19#Text>.

2. Відновне правосуддя для неповнолітніх: як це працює. *Міністерство юстиції України*. 2021. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/vidnovne-pravosuddya-dlya-nerovnolitnih-yak-tse-pratsyuє>.

3. Самороков В.О. Відновне правосуддя щодо неповнолітніх. *Молодий вчений*. 2019. № 12. С. 60–62.

4. Василевич В.В., Михайлова І.М. Кримінологічне обґрунтування запровадження відновного правосуддя та пробації в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 3. С. 41–53.

5. Відновне правосуддя для неповнолітніх: набутий досвід та перспективи розвитку. *PRAVOKATOR*. 2020. URL: <https://pravokator.club/news/vidnovne-pravosuddya-dlya-nerovnolitnih-nabutyj-dosvid-ta-perspektyvy-rozvytku/>.

6. Мельничук Ю.І., Крук О.В. Застосування програм відновного правосуддя щодо злочинів скоєних неповнолітніми. *Молодий вчений*. 2018. № 2. С. 363–367.

УДК 343.97(043.2)

Хом'яченко С.І., к.ю.н., доцент,
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТУ,
м. Вінниця, Україна

АНАЛІЗ ПРИЧИН ЗЛОЧИННОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ

Злочинність неповнолітніх, як один із найважливіших показників криміногенної ситуації в державі, є об'єктом підвищеної уваги, що з боку

вчених, то і практичних працівників правоохоронних органів. І це не випадково, позаяк неповнолітні особи вчиняють майже щодесятий зареєстрований злочин. Так, лише за 2020 рік з-поміж усіх кримінальних проваджень, які перебували в судах першої інстанції, 3% – (6 377 справ) було порушено щодо неповнолітніх. З них, лише 11 осіб було виправдано. Натомість, понад 2,2 тисячі дітей засуджено [1].

Сьогодні в Україні злочинність, на жаль, нестримно молодшає. Згідно з численними дослідженнями науковців, злочинні дії неповнолітніх становлять значний резерв злочинності дорослих. Відомо, якщо особа у ранньому віці здійснила правопорушення, то існує велика ймовірність того, що згодом вона скоїть новий злочин. Варто відзначити, що близько 70% рецидивістів своє перше правопорушення вчинили саме у неповнолітньому віці.

Делінквентна поведінка набула серйозних форм у середовищі неповнолітніх, що є ознакою хворого суспільства. Досліджуючи причини правопорушень підлітків, науковці справедливо стверджують, що злочин є наслідком складної і суперечливої взаємодії особи із соціумом. При цьому, практично беззаперечно роль відводять мікросередовищу підлітка – його сім'ї, одноліткам (найближче оточення). Належне виховання дітей є першочерговим обов'язком батьків, тому що цінності, які прищеплюються у родині, життєвий досвід, що його передають батьки дітям, значною мірою є визначальним у подальшому житті особи. Батьки допомагають своїм нащадкам сформувати певні поведінкові установки, які у подальшому важко змінити. Розвиток дитини має емоційні, інтелектуальні, соціальні та фізичні аспекти, причому сім'я є підґрунтям цього зростання, гарантом безпеки у формуванні цінностей та навичок. Родина, у якій зростає дитина, звісно, може й водночас демонструвати модель злочинної поведінки та сприяти її закріпленню. Імовірність девіантних дій підлітків певної вікової групи (від 14 до 18 років) залежить від того, чи є вони свідками прояву злочинності у себе вдома (батьки є найважливішою моделлю поведінки: якщо у присутності дитини було вчинено правопорушення, то можна сміливо стверджувати, що все це «вбере» у себе дитина) [2].

Недоліки у вихованні (особливо у неблагонадійних родинах) є першопричиною протиправної поведінки, вони посідають одне з провідних місць у генезі правопорушень серед неповнолітніх. До того ж, підліток може бути не готовий до процесу соціалізації за межами сім'ї, якщо вдома йому не відвели належної уваги, змалювали хибну систему взаємодії з оточенням, так звану перевернуту картину світу. Адже відомо, що згодом така особа черпатиме брак знань, емоцій і відчуттів з інших джерел: кола однолітків, телебачення, віртуальної реальності – Інтернету.

Констатуємо, що однією із складових мікросередовища неповнолітнього є найближче побутове оточення. Це знайомі, сусіди,

товариство однолітків, неформальні малі групи, з якими діти постійно та безпосередньо контактують. Негативне мікросередовище поступово підсилює свій вплив на неповнолітніх і значно послаблює дію позитивного макросередовища. Якщо неповнолітній випадково приєднався чи постійно перебуває в асоціальной групі, яка демонструє делінквентну поведінку, він, радше, стане у майбутньому правопорушником.

Одним із чинників, що сприяє злочинним діям підлітків, у сучасних умовах є також негативний вплив засобів масової інформації. Варто пристати на думку Н.С. Юзікової про те, що ЗМІ не завжди справляють позитивний вплив на розвиток особистості дитини: здебільшого пропагують комерційні та споживацькі цінності. Зневага молодого покоління до культури, традиційного укладу життя та духовних цінностей родини, суспільства призводить до послаблення зв'язку поколінь у межах сім'ї та поглиблює конфлікт між традиційним та новим [3, с. 224]. Подекуди діяльність ЗМІ не є злочинною, однак слугує фоновим явищем для вчинення злочинів, причиною делінквентної та девіантної поведінки.

Нині особливе занепокоєння викликають факти використання мережі Інтернет задля залучення неповнолітніх та молоді до злочинної діяльності, у тому числі: вербування до екстремістських та терористичних організацій, включення до «груп смерті», схиляння до вчинення злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків, та інше. У сучасному світі глобальна мережа або «всесвітня павутина» є джерелом поширення інформації, що має деструктивний вплив на поведінку неповнолітніх. Це інформаційне поле дії має колосальний тиск на слабку і ще не зміцнілу психіку дитини. Неповнолітній, з огляду на вікові психологічні ознаки, схильний до вкрай гострої дії з боку його оточення. Ситуація, яка склалася в інформаційній сфері, змушує державу розробити адекватну інформаційну стратегію, а саме: залучення ЗМІ до пропагування здорового способу життя, поваги до загальнолюдських цінностей, а також підвищення рівня правової культури.

Отже, узагальнюючи сказане вище, зазначимо, що аналіз та вивчення причин, що породжують злочинну поведінку неповнолітніх, має як наукове, так і практичне значення. А тому, є основою для вдосконалення соціальних відносин та інститутів громадянського суспільства, норм і практики їх застосування, для розробки відповідних програм щодо профілактики девіантної поведінки, а також напрацювання дієвої системи заходів щодо запобігання злочинності цієї категорії осіб.

Література

1. Олійник О. Розвиток ювенальної юстиції в Україні. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/oleksandr-oliynik-rozvitok-yuvenalnoi-yustitsii-v-ukraini>.

2. Залялова І.М., Політова А.С. Чинники злочинності неповнолітніх (на підставі соціологічного дослідження). *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2018. № 3(5). С. 118-127.

3. Юзікова Н.С. Суспільство і злочинність неповнолітніх у розрізі епох (від Давнини і Середньовіччя до ХХІ ст.): монографія. Дніпропетровськ: Ліра, 2015. 327 с.

УДК 343(043.2)

Чорней С.В., к.ю.н.,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ЕМОЦІЙНУ СКЛАДОВУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОЗНАКИ ОСУДНОСТІ

Психічна діяльність включає в себе як почуття – стале ставлення особи, так і емоції, які характеризуються короткочасним процесом, через який переживається почуття. Особливості емоційного процесу в кожному конкретному випадку визначаються індивідуально-психологічними особливостями особи, зокрема емоційним збудженням, сталістю почуттів, особливостями волі, змістом і структурою потреб та іншими суб'єктивними властивостями та станами.

В характеристиці психологічної картини антисуспільної поведінки емоційний стан особи в момент вчинення діяння відіграє відносно самостійну важливу роль, хоча при цьому емоції та почуття й не визначають змістовний бік усвідомлення. Дослідники проблеми осудності не виокремлюють емоційного стану суб'єкта в самостійну ознаку суб'єктивної сторони злочину, а здатність до прояву емоцій – в самостійну ознаку осудності, радше за все, за згубною звичкою створювати відповідні інтелектуальні конструкції, оглядаючись на наявні законодавчі визначення осудності чи неосудності. Ставлення до законодавчих визначень як до вершини інтелектуальної творчості, їхня фетишизація є проявом патерналізму, характерного для радянської доби розвитку кримінально-правової теорії. Сьогодні, коли Україна демонструє стремління до інтеграції в сім'ю європейських народів, такий підхід виглядає відверто архаїчним. Більш сучасним та раціональним через свою природність виглядає виокремлення в структурі осудності такої її ознаки, як здатність особи до прояву емоцій і контролю за ними. Недооцінювати емоційний фон вчинку та здатності до його утворення й керування емоціями в людській поведінці не варто. Емоції – це переживання людиною ставлення до самої себе та оточення. Емоції, як і почуття, мобілізують організм до адекватної адаптації, відображають стан людини,